

Maša Jovović, *Petar Lubarda
u Crnoj Gori 1946–1951*,
Fondacija „Čano Koprivica“ —
Narodni muzej Crne Gore,
Nikšić — Cetinje, 2021.
(Sladana Kavarić Mandić*)

Crnogorski ciklus Petra Lubarde

Knjiga *Petar Lubarda u Crnoj Gori 1946–1951* višestruko je važna i naučno relevantna. Ona ne tematizuje samo dati stvaralački period ovog izuzetno važnog crnogorskog i jugoslovenskog slikara, već istovremeno osvjetljava društveno-politički ambijent i kulturne prilike u tadašnjoj, poslijeratnoj Crnoj Gori. Autorka knjige Maša Jovović nas deduktivnim pristupom i napose dokumentovano,¹ najprije upoznaje sa osobenošću crnogorske kulture ili, preciznije, kulture u nastajanju — koja formalno otpočinje svoj razvojni put *Petogodišnjim planom* — i ukazuje na nedvosmisleno usmjerenje nove, komunističke vlasti ka opismenjavanju pretežno nepismenog stanovništva, ali i umjetničkom i kulturnom uzdizanju koje će omogućiti širu emancipaciju i osvješćivanje društva.

Da bismo bliže razumijeli tadašnje prilike, Jovovićeva nam već u prvom poglavlju daje uvid u organizaciju vlasti u Crnoj Gori, koja se glede kulture pokazuje kao nezavisna u odnosu na saveznu vlast i ostale republike, ali ne i autonomna, jer je posve uokvirena u dominantni partijsko-ideološki rakurs. Ipak, Komunistička partija uviđa neophodnost postojanja kulturne i intelektualne elite, pa u svoje redove nerijetko uključuje istaknute umjetnike, čak i onda kad nijesu društveno angažovani, niti revolucionarno i politički istaknuti. Iako nova umjetnost ima za cilj komunikaciju sa čovjekom, obraćanje širim narodnim masama, te odbacivanje elitističkog bremena — dakle, i pored toga što socijalistička umjetnost po uzoru na onu rusku, zahtijeva od umjetnika da doprinese kolektivnoj borbi i trijumfu nad

* Sladana Kavarić Mandić, Doktorantkinja na Filozofskom fakultetu Univerziteta Crne Gore, kavarić.sladjana@gmail.com

¹ Za potrebe istraživanja navedene teme, korišćeni su ne samo publicistički izvori iz relevantnih časopisa, nego i arhivska građa fondova Pokrajinskog komiteta, KPJ za Crnu Goru, Komunističke partije Crne Gore, SK Crne Gore, Republičkog sekretarijata za obrazovanje, kulturu i nauku SR Crne Gore, fond Agitpropa i dr.

kapitalizmom — vlast uvažava stvaralački ugled pojedinih umjetnika, te u njima vidi izvanredan temelj za izgradnju kulture. Jedan od njih je upravo Petar Lubarda koji 1946. dolazi u Crnu Goru. Već etabliran i dovoljno značajan, Lubarda uzima aktivno učešće u kulturnom životu i već naredne godine 1947, postaje direktor Škole likovnih umjetnosti na Cetinju, a onda i predsjednik Udruženja likovnih umjetnika Crne Gore (ULUCG). Dakle, otpočinje svojevrсни procvat crnogorske kulture, a u tom se smislu otvaraju brojne institucije, pokreću časopisi, ali i organizuju grupne izložbe, te otkupi slika na kojima prednjače Lubarda i Milo Milunović, umjetnik koji se, takođe, vratio da potpomogne kulturnu obnovu Crne Gore.

Da bi ukazala na značaj dolaska Petra Lubarde u Crnu Goru, autorka knjige se posebnim dijelom osvrće i na njegov stvaralački angažman prije 1946. godine, pa imamo priliku uvidjeti da je u datom periodu iza ovog slikara veliki broj grupnih i samostalnih izložbi u zemlji i inostranstvu. Boljoj recepciji Lubarde nedvosmisleno doprinose i svjedočenja, ne samo o ovom slikarskom velikanu, nego i o uspostavljenom kulturnom kontekstu, što je posebno važno za podrobnije sagledavanje povijesnosti ovog istorijskog momenta. Ništa manje nijesu ilustrativni osobni iskazi Petra Lubarde o odnosu umjetnika spram politike, njegovi stavovi o socrealizmu, stvaralačkom nadahnuću, tumačenje fenomena *kulture nacionalne po formi, socijalističke po sadržaju*, ali i njegovi radovi, koji su u tom periodu angažovani, a predstavljaju polazište za apstraktni ciklus koji je začet tokom boravka u Crnoj Gori, a koji će formalno biti prikazan nakon napuštanja Crne Gore 1950. godine.

Višestranu osvjetljavanje i razumijevanje ovog perioda neophodno je za praćenje i tumačenje Lubardinih stvaralačkih ciklusa, koji se, hronološki gledano, kvalitativno umnogome razlikuju. Stoga, ova pojedinačna stvaralačka evolucija naučno je prikladna u pogledu rasvjetljavanja, ne nužno društvene i političke potpore umjetničkog izraza konkretnog slikara, nego i za podrobnije tumačenje cijelog jednog socrealističkog umjetničkog metoda i njegovih društvenih implikacija. Iz tog je razloga izuzetno važan autorkin detaljan i nedogmatičan osvrt na karakteristike socrealističke umjetnosti koji nam je u knjizi prikazan i to na način koji ovaj toliko rabljen i nerijetko zloupotrebljavan stvaralački narativ izlaže višestranom opserviranju — ideološkom, političkom, ekonomskom i estetskom.

Lubardin dolazak u Crnu Goru, stvaranje u kulturno nedovoljno artikulisanom sredini na margini umjetničkih događanja krucijalan je za razumijevanje apstraktne faze njegovog stvaralaštva, koja je u cjelosti prikazana nakon što je napustio Crnu Goru. Dakle, gotovo opsesivna vezanost za crnogorski pejzaž koji je umjetnički obrađivao tokom boravka u Crnoj Gori, prema mišljenju Maše Jovović, predstavlja fundament Lubardinog slikarskog ciklusa, koji kulminira izložbom u beogradskoj Galeriji ULUS-a 1951. godine. Ta izložba označava, ne samo Lubardin stvaralački prelom, nego prelomnu tačku ka uspostavljanju novog, avangardnog i modernističkog stvaralačkog izraza

u okvirima dotadašnjeg socrealističkog kulturnog prostora. Iz toga se, čini se, da zaključiti da je i u regulama socrealističke konstrukcije, ipak, moguće biti dovoljno slobodan, ili, još bolje, toliko socrealističan da ona postaje jedna nova realnost — apstraktno polje borbe.

Ova knjiga problematizuje najvažnije aspekte pripreme za tu borbu, osvjetljava konkretni istorijski prostor i vrijeme, te daje društveno-političku podlogu jednog umjetničkog razvoja koji postaje, ne borba za umjetnost, nego umjetnička revolucija.